

Néhány adatsor a gyermekek helyzetéről

Az itt következő táblázatok néhány, a gyermekek illetve a gyermekes családok helyzetére vonatkozó információt közölnek. Az adatok az utóbbi évek egyik legaggasztóbb fejleményét jelzik, mégpedig azt, hogy a szegénység nagy és növekvő mértékben veszélyezteti a legifjabb generációkat — a gyerekeket. Mutatják azt is, hogy az életkörülmények általános javulását (például a lakásviszonyok vagy a fogyasztás tekintetében) a társadalmi csoportok — és köztük kiemelt helyen a *gyermekes családok* — közötti társadalmi egyenlőtlenségek növekedése kísérte; a jólétből távolról sem részesedett mindenki egyformán. Nem tűntek el, sőt, nem is igen mérséklődtek a többgyermekes családok hátrányai, és nem csökkentek a jobb és rosszabb társadalmi helyzetű csoportok közötti egyenlőtlenségek sem, ami — sok más tényező mellett — többek között annak tudható be, hogy a szükséges és célzott szociálpolitikában mindmáig nagyok a fehér foltok, kiterjedt a „senki földje”. Az adatok elemzését — hogy melyik mutató mögött milyen ideológiai megfontolások fedezhetők fel, vagy, hogy a számszerű növekedések milyen minőségi és egyéb problémákat takartak el — másutt végezzük el.

Ferge Zsuzsa
Szalai Júlia

*A háztartások és személyek megoszlása a gyermekek száma szerint
(Csak az aktív keresős háztartások adatai)**

19 éven aluli eltartott gyermekek száma	A háztar- tások s z á m a (ezerben)	A gyer- mekek	A háztar- tások	A gyer- mekek s z á z a l é k o s megoszlása (csak a gyermekes háztartásokban)
Nincs gyerek	1137,1	—		
1 gyerek	690,1	690,1	45,1	26,9
2 gyerek	687,2	1374,4	44,9	53,6
3 gyerek	122,8	368,4	8,0	14,4
4 és több gyerek	31,4	131,9	2,0	5,1
Összes háztartás	2668,6	2564,8	100,0	100,0
<i>Ebből:</i>				
egy szülő háztartás	156,9	279,3**	10,5	11,1

* Az összes háztartásra vonatkozó adat nem került publikálásra.

** Közelítő becslés.

Forrás: Jövedelemelosztás Magyarországon, KSH, 1990.

Jövedelmi szintek a különböző gyermekszámú háztartásokban

19 éven aluli eltartott gyermek száma	Egy főre jutó havi j ö v e d e l e m, Ft	Egy fogyasztási egység- re jutó havi j ö v e d e l e m, Ft	A társadalmi minimum h a v i összege, Ft	A lét- minimum
Nincs gyerek	6856	6597	4090	3350
1 gyerek	5399	5708	3790	3110
2 gyerek	4591	5312	3300	2720
3 gyerek	3667	4465	2890	2350
4 és több gyerek	2639	3386	2750*	2200*
Összes háztartás	5390	5766	3480	2620
<i>Ebből:</i>				
Háztartások eltartott gyermekkel	4757	5424	3200	2300
Egy szülő eltartott gyermekkel	4254	4660	3700*	3000

* Közelítő számítások.

Forrás: Jövedelemeloszlás Magyarországon, KSH, 1990. ill. KSH Évkönyvek, valamint ezen adatokra épülő számítások.

A létminimum szintje alá kerülés kockázata az eltartott gyermekek száma szerint, 1977, 1982, 1987
(Csak az aktív keresős háztartások adatai)

Aktív keresős háztartások, ahol a 19 éven aluli eltartott gyermek száma	A létminimum szintje alatt élők aránya (az adott csoportba tartozó személyek számának százalékában)		
	1977	1982	1987
0	3,4	3,3	3,5
1	7,7	7,5	8,6
2	10,5	9,6	9,8
3			
4 és több	56,1	49,4	51,6

Forrás: Az 1977-es, 1982-es és 1987-es KSH-jövedelemfelvétel adatai alapján végzett számítások.

A különböző jövedelmi szintek alatt élők aránya, 1987
(Csak az aktív keresős háztartások adatai)

19 éven aluli eltartott gyermekek száma	Az átlagos egy főre jutó jövedelem <i>alatt élő személyek aránya, %</i>	A társadalmi m i n i m u m	A lét-
Nincs gyerek	29	7	3
1 gyerek	61	21	8
2 gyerek	76	23	10
3 gyerek	93	36	19
4 és több gyerek	98	63	52
Összes háztartás	61	21	7
<i>Ebből:</i>			
Háztartások eltartott gyermekkel	75	27	10
Egy szülő eltartott gyermekkel*	76	31	12*

* Közéltő számítások.

Forrás: KSH adatok és azokra épülő számítások.

*A lakáskörülmények egyenlőtlenségeinek néhány mutatója a családok
gyerekszama szerint*

A gyerekek száma	Azon személyek százalékos aránya, akik olyan lakásokban laknak, amelyekben			
	a szobánkénti laksűrűség 2 fő vagy annál több. Nincs fürdő- szoba és/vagy WC	nincs villany és/vagy folyóvíz és/vagy csatorna	a szobánkénti laksűrűség 1 fő vagy kevesebb; a lakás fel- szereltsége teljes	a villany, a folyóvizet és a csator- nát közfi- nanszíro- zásból létesítették
0	9,9	39,5	2,0	24,6
1	24,3	29,8	0,5	27,5
2	23,4	26,0	0,2	28,8
3	45,5	39,9	0,0	20,4
4 és több	63,5	59,9	0,0	14,6
Együtt	18,9	34,4	1,1	25,9

Forrás: Lakáskörülmények '80 (KSH) alapján végzett számítások.

A legalacsonyabb jövedelmű népességtizedbe tartozók, illetve az össz-
népesség százalékos összetétele, 1977, 1982, 1987

	1977		1982		1987	
	A leg- alacsonyabb népesség- tized összetétele (%)	Az össz- népesség	A leg- alacsonyabb népesség- tized összetétele (%)	Az össz- népesség	A leg- alacsonyabb népesség- tized összetétele (%)	Az össz- népesség
Aktív keresők	18,6	47,0	23,7	45,7	27,0	45,8
Gyes-en, gyed-en lévők	3,3	2,5	4,8	2,2	4,2	2,0
Nyugdíjasok	25,5	18,6	17,3	20,3	16,4	22,4
0—6 éves gyerekek	15,0	9,0	18,9	9,0	15,7	7,2
6—14 éves gyerekek	16,9	10,9	19,0	12,7	21,6	12,9
15 éves és idősebb tanulók	2,5	4,5	2,9	4,5	3,2	5,3
Összes eltartott gyerek együtt	34,4	24,4	40,8	26,2	40,5	25,4
Nem tanuló eltartottak	18,2	7,5	13,4	5,6	11,7	4,4
Együtt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: Az 1977-es, 1982-es és 1987-es jövedelemfelvétel (KSH) adatai alapján.

A jövedelem-egyenlőtlenségek néhány mutatója, illetve azok változása 1977 és 1987 között

Életkor/ Iskolába járás/ Gazdasági aktivitás	A legalsó jövedelmi decilisbe		A legfelső		A szegénység esélyének változása	
	1977 (1)	1987 (2)	1977 (3)	1987 (4)	(2:1)	(4:3)
0—2 éves gyermek	20,2	22,2	1,0	5,4	1,10	5,40
3—6 éves gyermek	20,0	22,1	1,2	4,6	1,11	3,83
7—14 éves gyermek	17,8	16,9	1,4	5,2	0,95	2,13
Középiskolás	6,3	6,2	5,9	10,1	0,98	1,71
Számunkástanuló	9,5	9,4	3,6	4,4	1,01	1,22
Egyetemi, főiskolai hallgató	2,7	2,6	10,0	15,4	0,96	1,54
Gazdaságilag aktív felnőtt	5,4	6,3	15,1	12,9	1,17	0,85
Gazdaságilag inaktív felnőtt	9,9	7,3	6,1	9,0	0,74	1,48

Forrás: Az 1977-es, illetve 1987-es jövedelemfelvételek (KSH) alapján végzett számítások.

A fontosabb élelmiszerek egy főre jutó évi mennyiségei 1989-ben*

	Eltartott gyermekek száma				
	0	1	2	3	4 és több
Húsfélék (kg)	81,4	62,1	53,6	51,0	51,1
Tojás (db)	290,1	211,1	186,8	176,0	162,9
Tej (l)	93,9	80,9	79,9	82,2	87,9
Sajt (kg)	2,5	2,2	1,9	1,3	1,1
Kenyér,					
Zsiradék (kg)	27,2	19,3	16,7	16,4	16,8
péksütemény (kg)	97,0	77,2	70,0	74,1	74,9
Liszt, rizs,					
tészta (kg)	39,5	25,5	21,9	23,9	27,5
Burgonya (kg)	58,2	41,5	34,7	38,3	44,3
Száraz-					
hüvelyesek (kg)	2,5	1,7	1,4	1,7	1,8
Dió, mandula stb. (kg)	1,4	1,0	0,8	0,7	0,6
Cukor (kg)	31,8	20,5	18,1	16,7	18,8
Friss zöldség-					
félék (kg)	71,3	48,2	39,9	36,4	39,7
Tartósított zöldség,					
főzelék (kg)	5,9	4,9	4,2	4,6	5,2
Friss hazai					
gyümölcs (kg)	66,2	44,9	40,8	35,8	35,8
Tartósított					
gyümölcs (kg)	1,1	1,1	1,0	0,9	0,8
Gyümölcs- és zöldség-					
levek (l)	6,5	7,8	6,7	5,9	5,2
Tartósított					
gyümölcs (kg)	7,6	8,9	7,7	6,8	6,0
Déligyümölcs (kg)	6,2	6,0	5,4	4,5	3,5

* Csak a háztartásban fogyasztott mennyiség.

Forrás: Salamin Pálné: A háztartások gazdálkodása az infláció körülményei között; Kézirat: Budapest, 1991.

A csecsemőhalandóság egyenlőtlenségének változása, 1965—1988

Év	1000 élveszülettre jutó egy éven aluli meghaltak száma, ahol az anya által elvégzett iskolai osztályok száma					
	8 vagy kevesebb (1)	8 (2)	9—12 (3)	13 vagy több (4)	Átlagosan (5)	Az egyenlőtlenség mértéke (1:4)
1965	42,5	39,3	31,6	26,9	38,8	1,6
1980	42,0	25,0	18,0	16,2	21,2	2,6
1988	30,5	18,2	11,8	10,0	15,8	3,1

Forrás: A megfelelő évi Demográfiai Evkönyvek alapján végzett számítások.

Gyermekhalandóság, 1938—1988
(1000 megfelelő korú lakosra jutó halálozás)

Év	A gyermek kora (években)						
	0 (csecsemő- halálozás)	1	2	3—4	5—9	10—14	15—19
1938	131,4	23,0	7,2	4,0	2,3	1,9	3,5
1940—41	123,0	19,4	6,7	3,5	2,1	1,9	3,4
1948—49	92,5	8,6	4,2	2,5	1,4	1,1	2,1
1959—60	50,1	3,9	1,5	0,8	0,5	0,5	0,9
1969—70	35,8	1,8	0,9	0,6	0,4	0,4	0,8
1979—80	23,6	1,1	0,6	0,4	0,3	0,3	0,8
1988	15,8	0,8	0,5	0,3	0,2	0,3	0,6

Forrás: A Demográfiai Évkönyvek adatai alapján.

*A gyermekek napközbeni ellátásának módjai,
a gyermek életkora szerint*
(Százalékos megoszlás)

A gyermek napközbeni ellátását végző személy/intézmény	A gyermek életkora			
	0—3	4—6	7—10	11—14
<i>Az anya, aki</i>				
— szülői szabadságon/ gyesen van	62,2	8,0	3,1	1,4
— otthon dolgozik	1,7	2,9	4,6	4,5
— háztartásbeli	6,8	5,6	6,7	7,1
— állandó éjszakai műszakban dolgozik	0,1	0,1	0,2	2,7
— egyéb módon kombinálja kereső munkáját és a gyermekellátást	0,6	0,8	2,2	2,7
Együtt	71,4	17,4	16,8	16,0
<i>Nem az anya, hanem</i>				
— bölcsőde/óvoda/iskolai napközi	24,9	77,9	65,7	38,1
— nagyszülők	2,9	3,5	6,8	7,4
— apa	0,1	0,2	0,6	0,9
— testvér vagy más rokon	0,2	0,4	2,1	2,3
— otthon fizetett segítség	0,4	0,2	0,2	0,2
— más megoldás	0,2	0,4	1,3	4,9
— senki sem látja el nap- közben a gyermeket; a gyermek rendszeres fel- ügyelet nélkül, egyedül van otthon, mialatt szülei dolgoznak	—	—	6,5	30,2
Mindösszesen	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: Az 1984-es Mikrocenzus adatai alapján végzett számítások.

Állami gondozottak és nevelési segélyben részesülők száma

Év	Állami gondozottak száma	Rendszeres nevelési segélyben részesülő családok száma
1960	23 408	6 182
1970	35 626	11 254
1980	33 148	11 342
1987	31 543	39 081
1988	28 655	54 656
1989	28 743	79 728

Forrás: 1980 előttre: Utkeresés és szociális biztonság, SZEM, 1989., 1980–tól KSH Évkönyvek.

A családi pótlék havi összege

Pótlékban részesülők	1987 augusztus	1988 ^a január	1988 ^a aug.	1989 ^a január	1989 ^a aug.	1990 ^a január
Egy gyermek után egyedülálló családok, a gyermek 6 éves koráig	820	1220	1320	1620	1770	2070
családok ^b	520	920	1020	1320	1470	1770
Két gyermek után egyedülálló családok	820	1220	1320	1620	1770	2070
Három gyerek után családok	1900	2700	2900	3500	3800	4400
Négy gyermek után családok	1640	2440	2640	3240	3540	4140
Három gyerek után családok	2850	4050	4350	5250	5700	6600
Négy gyermek után családok	3800	5400	5800	7000	7600	8800
Öt gyermek után családok	4750	6750	7250	8750	9500	11000
Hat és több gyermek után gyermekeként	950	1350	1450	1750	1900	2200

a) A családi pótlék a gyermek hároméves koráig 100 forinttal emelt összegben jár.

b) Azoknál a családoknál, ahol korábban két vagy több gyermek után kaptak családi pótléket és ezek a gyermekek — a korhatár elérése miatt — már nem jogosultak a pótlékre. 1990 januárjától 2200 Ft a családi pótlék összege, ha korábban a család három vagy több gyermek után jogosult pótlékre.

Megjegyzés: 1990. április 1-től a családi pótlék nem társadalombiztosítási alapon, hanem alanyi jogon jár az után a gyermek után, aki: a) 16 évesnél fiatalabb, b) 16 évesnél idősebb, de 20 évesnél fiatalabb és alap- vagy középfokú oktatási intézményben tanul, c) tartósan beteg, illetőleg testi vagy értelmi fogyatékos.

A családi pótlékban részesülők száma
(1000 fő)

Pótlékban részesülők	1980	1985	1987	1988	1989
családok	1113,0	1363,1	1357,3	1357,4	1367,8
Ebből:					
Egy gyermek után egyedülálló családok, a gyermek 6 éves koráig családok ^a	130,1 — 206,5	135,5 184,4 246,6	143,8 172,7 260,9	145,4 172,2 254,9	151,5 176,4 255,3
Két gyermek után egyedülálló családok	45,5 581,5	58,2 593,0	61,2 578,8	62,9 577,7	64,8 571,4
Három gyermek után családok	114,7	116,0	111,9	115,6	117,4
Négy gyermek után családok	22,0	20,0	19,3	19,7	21,1
Öt gyermek után családok	7,4	5,8	5,4	5,6	5,6
Hat és több gyermek után családok	5,3	3,6	3,3	3,4	4,3
Pótlékban részesülő családok gyermekei	2095,1	2349,5	2319,6	2329,6	2340,0

a) Azoknál a családoknál, ahol korábban két vagy több gyermek után kaptak családi pótlékot és ezek a gyermekek — a korhatár elérése miatt — már nem jogosultak a pótlékra. 1990 januárjától 2200 Ft a családi pótlék összege, ha korábban a család három vagy több gyermek után jogosult pótléokra.

Forrás: Statisztikai Evkönyv, 1989. KSH, Budapest, 1990.

Néhány adat a gyest, illetve a gyed igénybevételéről, 1967—1987

A) A gyest/gyedet igénybe vevők a jogosultak százalékában

1967	1970	1973	1979	1986*
75,6	76,6	81,8	83,1	88,9

B) A gyest/gyedet igénybe vevők aránya iskolai végzettség szerint (a jogosultak százalékában)

Év	Általános iskolát végzetek	Szaktanács- képzőt végzetek	Közép- iskolát végzetek	Felsőfokú- végzett- séggel rendelkezők	Átlag- osan
1967	84,3	88,5	83,0	68,7	83,2
1986*	88,6	89,2	88,8	81,8	88,9

* A gyest/gyedet igénybevevők együtt.

Forrás: A gyermekgondozási segély igénybevétele és hatásai, 1967—1980; KSH, Budapest, 1981., illetve: A gyermekgondozási díj igénybevétele és hatásai, KSH, Budapest, 1988.